

Slutrapport – Nötreaturstiftelsen Skaraborg

Studieresa:

Omställning till lösdrift för mindre mjölkbesättningar – hur gör man?

Syftet med studieresan var att öka kunskap om, och ge inspiration till lantbrukare och rådgivare inom olika sektorer (lantbruk, ekonomi, bank, mejerinäring, myndigheter m. fl.) gällande vilka alternativ som finns för mindre mjölkbesättningar som idag använder ett uppbundet stallsystem men som i framtiden vill ställa om till lösdrift utan att väsentligt öka besättningsstorleken.

Reseberättelse:

Den 5–7 november åkte 27 lantbrukare på en studieresa till Norge, på temat om- och nybyggnation för mindre mjölkbesättningar. Med på resan var även forskare, rådgivare och veterinärer från Växa samt representanter från Sparbanken Skaraborg, LRF och Fjössystem. Fem norska mjölkproducenter besöktes som nyligen byggt om och/eller expanderat, och som i Sverige skulle klassas som små, men som i Norge ligger runt eller över medeltalet på 30 kor. Orsaken till förändringarna gårdarna gjort var inte sällan det krav på lösdrift som Norge lagstiftat om 2004, med införande 2034.

Resan arrangerades i samarbete med ett forskningsprojekt om små mjölkbesättningar (finansierat av Stiftelsen lantbruksforskning) som drivits av Lisa Ekman, Växa och SLU, under de senaste 3 åren. Intresset var stort och resan lockade de som vill ställa om från uppbundet till lösdrift utan att väsentligt öka besättningsstorleken. Generationsskifte var aktuellt för många av deltagarna på resan och i flera fall deltog både den äldre och den yngre generationen. Många har haft svårt att hitta en realistisk lösning för att ändra från uppbundet till lösdrift utan att öka besättningsstorleken.

De fem gårdar som besöktes hade mellan 20 och 65 kor. Alla besättningar hade mjölkningsrobot, även den minsta besättningen med 20 kor och foderliggbås. Flera av gårdarna hade byggt ut eller byggt till yta för fler djur, och byggt om de gamla delarna, t ex för att hålla ungdjur, medan andra investerat i helt nya byggnader. En av gårdarna hade mobil mjölkningsrobot från Lely som på sommaren flyttades till "sätern" (fäboden), ungefär 1,5 mil från gården där korna hålls, och familjen bor, på sommaren. En gård hade egen förädling av kött- och mejeriprodukter samt grisproduktion, medan en annan hade ko-kalvhållning och lät kalvarna gå med korna totalt cirka 8 veckor. Norska lantbruksuniversitetet, NMBU, som har en av Norges största mjölkbesättningar (med ca 120 mjölkande kor och två DeLaval-robotar), besöktes också. Där fick deltagarna höra om deras nyligen avslutade ko-kalvprojekt där kalvarna också gick med korna i upp till 2–3 månader vilket enligt studier gör dem smartare, mer sociala och att de lär sig mjölkningssystemet snabbare.

Även Högscholan i Innlandet besöktes, där föreläsningar om strategier för omställning till lösdrift blandades med exempel från entreprenörer och leverantörer inom

lantbruksfastigheter. Lars Erik Ruud, forskare på högskolan som undersökt mjölkbönders förutsättningar att utveckla sin verksamhet, höll en intressant workshop om ekonomiskt hållbar omställning till lösdrift, där deltagarna fick testa den process han tagit fram. Processen fokuserar på att tänka allt ifrån förutsättningar till konsekvenser av olika beslut för att hitta rätt lösning för den aktuella gården. Han underströk vikten av att se till de egna målen, värderingarna, resurserna och begränsningarna, och planera långsiktigt för att skapa det man önskar, ofta i etapper med flera mindre investeringar. Naturligtvis är ekonomin en ofta begränsande faktor som kan påverka storleken på besättningen – men det finns också andra lösningar som kan minska investeringskostnaden, exempelvis genom mindre automatisering. Han uppmanade därför till att anpassa teknologin i ladugården till den storlek man vill ha på besättningen, istället för att automatiskt öka besättningsstorleken för att passa vald teknologi och den kalkyl den leder till. Mindre automatisering var något som de besökta gårdarna verkade ha tagit till sig, då alla hade manuella utfodringssystem med skottkärre eller minilastare.

Deltagarna åkte hem inspirerade, med nya bekantskaper och erfarenheter, och inom Växa kommer arbetet med att stötta små gårdar i omställningen till lösdrift och bättre arbetsmiljö att fortsätta genom olika projekt och ERFA-grupper. Den modell som Lars Erik Ruud med kollegor har tagit fram är en del i detta. Dock noterar man en del skillnader mellan Sverige och Norge, så som kvotsystemet och förvärvslagen, som innebär att den som köper en gård också måste bosätta sig där, vilket har begränsat ner storleken på gårdarna. Det medlemsägda mejeriet Tine har hämtningsplikt hos alla mjölkproducenter i landet och regelverk kring byggnationer är något mindre strikt jämfört med i Sverige.

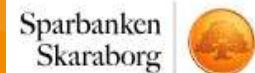
Resan finansierades till största del av Nötkreatursstiftelsen Skaraborg och Stiftelsen lantbruksforskning genom projektet ”Mindre mjölkbesättningar roll i en hållbar och robust svensk mjölkproduktion”. Sparbanken Skaraborg och LRF sponsrade även resan med middags- och fikakostnader. Alla deltagare bidrog också till en väldigt trevlig resa med stort utbyte.

Kommunikationsaktiviteter och vidare projekt

En artikel om resan kommer publiceras i Husdjur nr 6-7 (sommarnummer) 2025. Resan har också presenterats på flera lantbrukarseminarier inom Växa, på en digital kurs om Ekonomi i mindre mjölkbesättningar speciellt riktad mot ekologiska producenter 2024-12-18, samt på en träff anordnad av länsstyrelsen i Örebro 2025-03-25. Erfarenheter från resan har också lett till en beviljad projektansökan inom EIP Agri, där vi genom Jordbruksverket fått finansiering för ett innovationsprojekt med syftet att ta fram ett planeringsverktyg för mjölkgårdar som vill ställa om från uppbundet till lösdrift på ett kostnadseffektivt sätt, och där även andra tekniska och innovativa lösningar för stallbyggnation och arbetsmiljö på mjölkgårdar kommer lyftas fram. Att rådgivare från Växa deltog på resan har också lett till nya perspektiv inom rådgivningen.

Studieresa till Norge

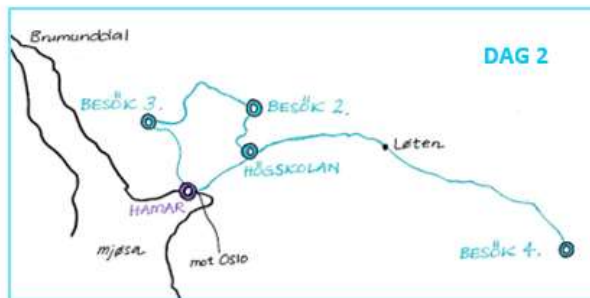
2024-11-05 – 2024-11-07

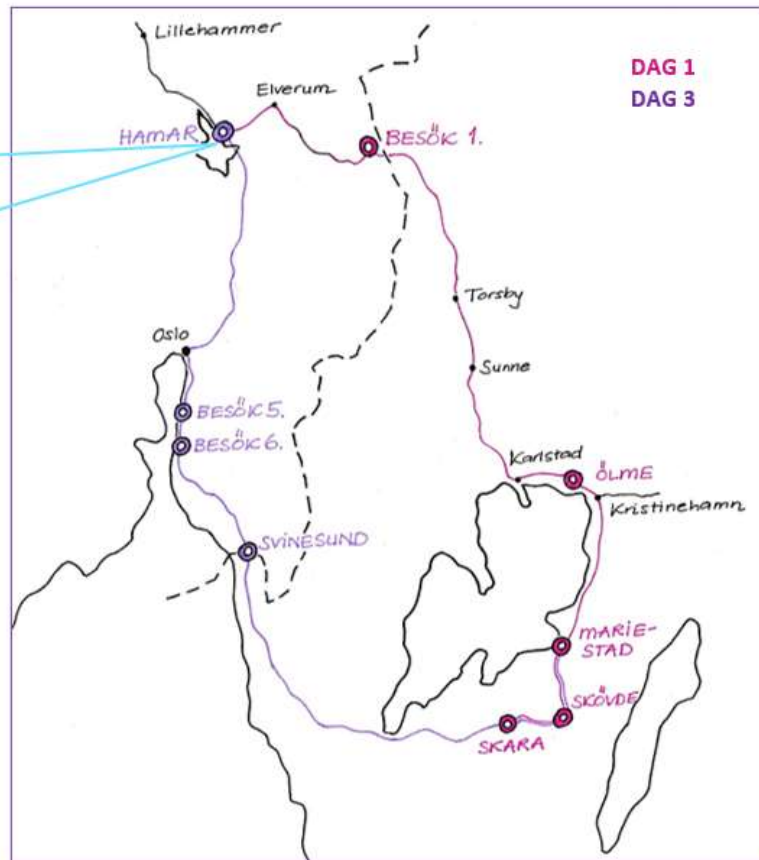
Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling: Europa
investerar i landsbygdsområden

Resrutt

Besök	Beskrivning
1. Ingrid & Eivind Mehl	Flera produktionsgrenar
2. Georg Heiberg	Mobil mjölkrobot
3. Ingrid Kjærnes Holen	Ekologisk mjölkprod., mitt i byggprocess
4. Ole Kristian Kildahl	Nybyggt mjölkstall, köttföreling, turism
5. Lantbruksuniversitetet	Försöksgård med två robotar
6. Line Skøyen	Gård med ko-kalvsystem

Norsk mjölkproduktion

- Cirka 6 800 mjölkfogårdar
- Medelbesättningsstorlek: 30 kor
- Uppbundet: Medel 18 kor
- Lösdrift: Medel 43 kor
- Stor andel av landets yta är fjäll och kustnära marker, inte lämpligt för storskalig mjölkproduktion
- Mejeriet Tine är medlemsägt och har hämtningsplikt från alla mjölkproducenter i landet

Åsnes Finnskog

Mjölkstallet med mjölkkningsrobot.
Cirka 65 kor

Åsnes Finnskog

Ungdjursstallet

Kalvboxar

Mjölkstallet

Åsnes Finnskog

Tjurar i gamla ladan

Potatislagret

Vang på Hedemarken

Kalvar och personalutrymme

Mjölkstallet.

Vang på Hedemarken

Mjölkkostallet. Cirka 45 kor och en mobil mjölkrobot

Vang på Hedemarken

Furnes

Mjölkkostallet
Cirka 20 kor.
Begagnad Lely-
robot.

Furnes

Mjölkningsrobot

Furnes

Ungdjur

Løten

Nybyggt
ungdjursstall

Løten

Egen vidareförädling av korv
och charkuterier

Løten

Mjölkkostallet, cirka 65 kor
och en robot.

NMBU

Norges
lantbruksuniversitet.
Cirka 120 kor, 2
DeLaval-robotar

Hølen

Hølen

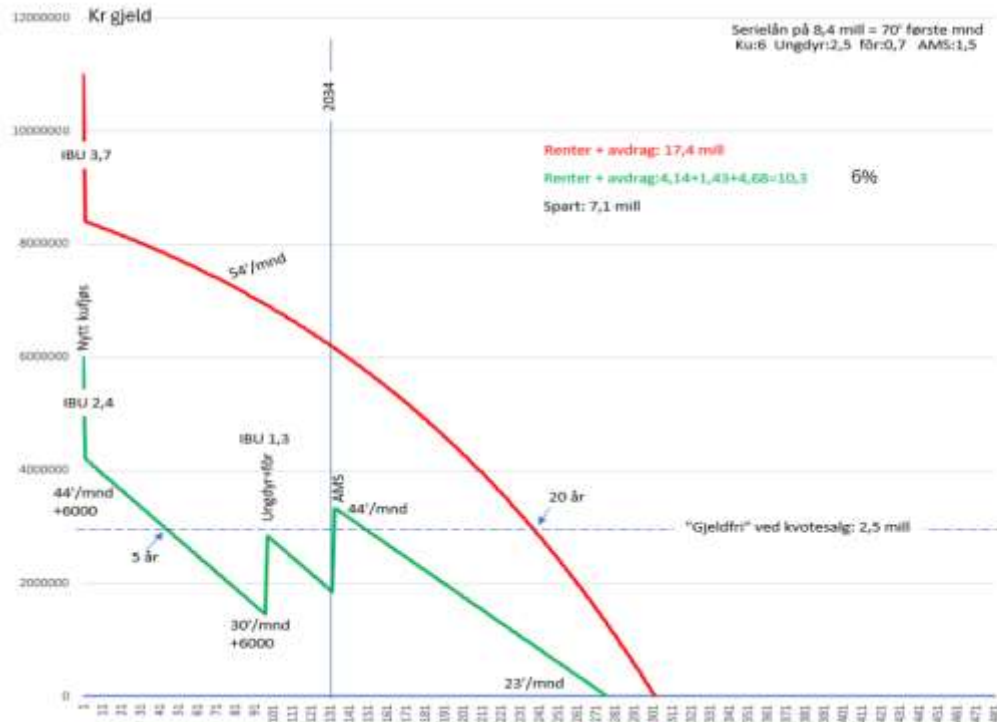
Cirka 65 kor, ko-kalvhållning
och en robot.

Workshop med Lars Erik Ruud, Högskolan i Innlandet

Workshop med Lars Erik Ruud, Högskolan i Innlandet

Differanse 280 000 kr
per år

IBU * 3

1. mill:
7 år
4 år

mnd

Workshop med Lars Erik Ruud, Høgskolan i Innlandet

[Prosjekt Innlandsfjøset \(innlandsfjoset.com\)](http://innlandsfjoset.com)

Resultat-
mål

Trinn 3

Ulike faser:

1. Idèfasen: undersøke mulige løsninger
2. Forprosjekt: beslutningsgrunnlag ja/nei
3. Byggefase: detaljplanlegging, anskaffelse

www.landbruksbygg.no/verktøy

Workshop med Lars Erik Ruud, Høgskolan i Innlandet

Enklere fôring
0,5 – 1,5 mill

Selv om utfôringa i dag skjer med kompaktlaster og hjulgreip, er det i planlegginga av det nye fjøset tatt høge mål for at utfôring kan mekaniseres og automatiseres på sikt. Foto: Morten Livenengen

Enklere mjølking
0,5 – 2 mill

Marie og Henrik har satt inn en brukt 2 x 3 fiskebeinsmjølkestall. Fjøset er forberedt på mjølkerobot. Foto: Morten Livenengen

Datum:

Namn:

Ändamål och affärsidé	Resurskartläggning	Strategi	Djur & foder	Lönsamhet
			Annan mekanisering	
	Ekonomiskt spelrum			Byggnadsplanering

Bygga?
JA/ NEJ

«Point of no return»

www.landbruksbygg.no/verktøy